

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ (Conclusion Discussion and Recommendation)

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาการส่งเสริมการเรียนรู้การทำเกษตรยั่งยืนแบบมีส่วนร่วมของเยาวชนและเกษตรกร ตำบลเกาะโพธิ์ อำเภopakพลี จังหวัดนครนายก ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการอภิปราย การสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในระหว่างดำเนินการประชุม การวางแผนและการนำไปปฏิบัติ ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีผลการศึกษาและข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนตำบลเกาะโพธิ์

ประชากรในตำบลเกาะโพธิ์มีทั้งสิ้น 2,951 คน จำนวนครัวเรือน 916 ครัวเรือน เป็นเพศชาย จำนวน 1,480 คน เพศหญิง จำนวน 1,471 คน มีองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะโพธิ์เป็นหน่วยงานการปกครองท้องถิ่นที่มีหน้าที่ในการบริหารจัดการท้องถิ่นของตนเอง มีโรงเรียนของสำนักงานการประถมศึกษาชั้นพื้นฐานที่อยู่ในเขตตำบลเกาะโพธิ์ จำนวน 1 แห่ง คือ โรงเรียนวันครู 2504 มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอยู่ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะโพธิ์ จำนวน 1 แห่ง มีโรงพยาบาลชุมชน จำนวน 2 แห่ง คือ โรงพยาบาลชุมชนบ้านดงช้า รับผิดชอบ หมู่ 1 หมู่ 2 หมู่ 4 และหมู่ 5 ส่วนโรงพยาบาลชุมชนบ้านสะแกซึ่ง รับผิดชอบ หมู่ 3 หมู่ 6 และหมู่ 7 มีวัดอยู่ตามหมู่บ้านจำนวน 4 แห่ง คือ วัดห้วยโรง วัดเกาะโพธิ์ วัดสะแกซึ่ง และวัดจินดาราม (ดงช้า) ชาวตำบลเกาะโพธิ์ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ยังคงยึดมั่นประเพณีและวัฒนธรรมสืบต่อจากบรรพบุรุษ เมื่อถึงวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนา ชาวบ้านจะมารวมตัวกันที่วัด ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชน

ประชากรในตำบลเกาะโพธิ์ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา เมื่อถึงช่วงที่มีการดำนาจะพากันรีบเร่งทำให้เสร็จทันฝน และเมื่อถึงช่วงเกี่ยวข้าวจะรีบเร่งเกี่ยวข้าวให้เสร็จทันเวลา ซึ่งชาวบ้านจะร่วมกันทำนากันทั้งครอบครัว หลังจากหมดฤดูทำนาบางครั้งจะทำสวนและเพาะเห็ดขาย สามารถทำรายได้ให้แก่ชาวบ้านได้พอสมควร และมีบางส่วนรับจ้าง ถึงแม้รายได้ไม่มากแต่เป็นงานอิสระและทำอยู่ที่บ้านของตนเองไม่ต้องห่างบ้านหรือครอบครัว ซึ่งรายได้เฉลี่ยต่อปีประมาณ 95,192 ต่อปี ผลิตภัณฑ์ชุมชนชาวบ้านรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ผลิตภัณฑ์ค้าเกษตร ข้าวเจ้า พืชผักผลไม้ มะม่วง มะปราง ผลิตภัณฑ์ OTOP ได้แก่ กลุ่มงานฝีมือปูนปั้น กลุ่มอาชีพทำปลาร้า กลุ่มไม้กวาด กลุ่มโรงสีชุมชน กลุ่มการเพาะเห็ดฟาง กลุ่มอาชีพเกษตรผสมผสาน กลุ่มผักกลางมุ้ง กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ และศูนย์ข้าว

ข้อมูลพื้นฐานและปัญหาการทำเกษตรยั่งยืนของชุมชนเกาะโพธิ์

เกษตรกรในชุมชนเกาะโพธิ์ขาดความรู้ในด้านการวางแผนการผลิตและการตลาด ขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีในการเกษตร ทำให้ผลผลิตขาดคุณภาพ ต้นทุนการผลิตสูง ปัญหาคุณภาพดิน การเพาะปลูกไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เกษตรกรขาดความรู้ในการปรับปรุงบำรุงดิน เกษตรกรในชุมชนเกาะโพธิ์มีการรวมกลุ่มอาชีพเพื่อเป็นรายได้เสริมในช่วงที่ว่างจากการทำการเกษตร ได้แก่ กลุ่มงานฝีมือปูนปั้น กลุ่มอาชีพทำปลาร้า กลุ่มไม้กวาด กลุ่มโรงสีชุมชน กลุ่มการเพาะเห็ดฟาง กลุ่มอาชีพเกษตรผสมผสาน กลุ่มผักกลางมุ้ง กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ และศูนย์ข้าว แต่การรวมกลุ่มยังเป็นลักษณะหลวม ๆ ไม่มีความต่อเนื่องในการทำกิจกรรม ทำให้ขาดการรวมกลุ่มอาชีพที่เข้มแข็งทำให้ไม่สามารถการต่อรอง และดำเนินกลไกด้านการตลาดได้ ส่งผลให้เกิดการฉวยโอกาสของพ่อค้าคนกลาง

สื่อและกิจกรรมที่ต้องการเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรยั่งยืน

สื่อที่เกษตรกรต้องการใช้เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้การทำเกษตรยั่งยืนในตำบลเกาะโพธิ์มากที่สุด คือ เอกสารเผยแพร่ รองลงมา คือ โปสเตอร์ ส่วนสื่อที่มีความต้องการน้อยที่สุด คือ ป้ายประกาศ

กิจกรรมที่เกษตรกรต้องการมากที่สุด คือ จัดงานวันเกษตรยั่งยืน รองลงมา คือ จัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การรวมกลุ่ม ส่วนกิจกรรมที่ต้องการน้อยที่สุด คือ การจัดนิทรรศการ

ส่วนความรู้ที่เกษตรกรต้องการมากที่สุด คือ รูปแบบการทำเกษตรยั่งยืน รองลงมา คือ ความสำคัญของเกษตรยั่งยืน ความรู้ที่มีความต้องการน้อยที่สุด คือ ความหมายเกษตรยั่งยืน

ผลการศึกษาความต้องการจำเป็น (Need Assessment) ในการพัฒนาสื่อและกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรยั่งยืน

จากการสนทนากลุ่มกับผู้นำเกษตรกรสรุปผลการดำเนินการพัฒนาสื่อและกิจกรรมในการส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรยั่งยืนตามแผนที่กำหนดไว้ ประกอบด้วย 2 สื่อ และ 5 กลุ่มกิจกรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. สื่อเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรยั่งยืน

การเลือกสื่อมาใช้ในการส่งเสริมความรู้เกษตรยั่งยืนพิจารณาจากคุณลักษณะของสื่อ ความเหมาะสมของสื่อกับกลุ่มเป้าหมาย วัตถุประสงค์ในการใช้สื่อ สื่อที่มีอยู่จริงในชุมชนและความสามารถในการผลิตสื่อของเยาวชนที่มาร่วมโครงการ สามารถสรุปสื่อเพื่อแนะนำกลุ่มและกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม ที่เข้าร่วมโครงการ ประกอบด้วย 2 สื่อ คือ

1.1 แผ่นพับ เป็นสื่อที่สามารถนำเสนอเนื้อหาสาระได้ละเอียดมากกว่าสื่ออื่นและยังนำมาทบทวนได้ เนื่องจากเนื้อหาส่วนใหญ่ได้มีการเรียบเรียงให้เหมาะสมกับเกษตรกรและใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย สามารถส่งตรงถึงกลุ่มเป้าหมายได้ง่าย นอกจากนี้แผ่นพับยังมีลักษณะเด่น คือ มีขนาดเล็ก พับง่าย มีรูป

ประกอบ ให้ข้อมูลรายละเอียดได้มากพอสมควร ผู้อ่านสามารถเลือกเวลาได้อ่านก็ได้ และยังคงค่าใช้จ่ายในการผลิตต่ำกว่าสิ่งพิมพ์ชนิดอื่น

1.2 โปสเตอร์ เป็นสื่อที่สามารถดึงดูดความสนใจได้ง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้ามีสีสันสวยงาม มีขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ในทำเลที่เด่นและสะดุดตา นำเสนอเนื้อหาสาระได้ละเอียดและยังนำมาทบทวนได้ เนื่องจากเนื้อหาส่วนใหญ่ได้มีการเรียบเรียงให้เหมาะสมกับกลุ่มและใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและยัง โนม์นำหรือจูงใจให้คล้อยตามได้ง่าย มีราคาถูก ผลิตได้ง่าย เผยแพร่ได้ง่าย โดยติดได้ทั่วไป และโอกาสที่จะใช้มีมาก

2. กิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรยั่งยืน

การจัดกิจกรรมใช้ในการส่งเสริมความรู้เกษตรยั่งยืนพิจารณาจากคุณลักษณะของกิจกรรม ความเหมาะสมของกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมาย และความสามารถของเกษตรกรที่มาร่วมโครงการ ประกอบด้วยกลุ่มกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรยั่งยืนได้ดังนี้

- 2.1 กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ “ลดขนาดผลิตภัณฑ์ถุงปุ๋ยเพื่อขยายฐานลูกค้า”
- 2.2 กลุ่มเห็ดฟาง “การบริหารจัดการกลุ่มเห็ดเพื่อความมั่นคงที่ยั่งยืน”
- 2.3 กลุ่มไม้กวาดดอกหญ้า “ไม้กวาดดอกหญ้าด้ามพลาสติกสร้างรายได้ที่ยั่งยืน”
- 2.4 กลุ่มผักกลางมุ้ง สปก. “ผักปลอดสารพิษ”
- 2.5 กลุ่มศูนย์ข้าวชุมชน “แปลงสาธิตพัฒนาพันธุ์ข้าว”
- 2.6 การจัดงานวันเกษตรยั่งยืน

การวัดค่าการเรียนรู้และพัฒนาสื่อเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรยั่งยืน

ผลการทดสอบความรู้ของเยาวชนที่เข้าร่วมค่ายการเรียนรู้ก่อนและหลังดำเนินการ พบว่า ก่อนดำเนินการเยาวชนได้คะแนนต่ำสุด 5 คะแนน และสูงสุด 10 คะแนน โดยมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวม 7.27 คะแนน คิดเป็น ร้อยละ 48.44 และหลังการเข้าร่วมค่ายการเรียนรู้ เยาวชนได้คะแนนต่ำสุด 10 คะแนนและสูงสุด 14 คะแนน โดยมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวม 11.93 คะแนน คิดเป็น ร้อยละ 79.56 โดยเยาวชนมีความรู้หลังการเข้าร่วมค่ายการเรียนรู้สูงกว่าก่อนเข้าร่วมค่ายการเรียนรู้ 4.67 คะแนน คิดเป็น ร้อยละ 31.11

ผลการเปรียบเทียบความรู้ของเยาวชนที่เข้าร่วมค่ายการเรียนรู้ก่อนและหลังดำเนินการ พบว่า หลังดำเนินการเยาวชนที่เข้าร่วมค่ายการเรียนรู้มีความรู้แตกต่างก่อนดำเนินการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) โดยหลังดำเนินการเยาวชนที่เข้าร่วมค่ายการเรียนรู้มีคะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 11.93 คะแนน สูงกว่าก่อนการดำเนินโครงการที่มีคะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 7.27 คะแนน

ผลการดำเนินการใช้สื่อและกิจกรรมการส่งเสริมเรียนรู้เกษตรยั่งยืน

1. ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เป็นเพศชาย ร้อยละ 66.70 เพศหญิง ร้อยละ 33.33 อายุเฉลี่ย 51.80 ปี จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 44.33 ประกอบอาชีพทำนา ร้อยละ 66.67 มีรายได้ต่อเดือน น้อยกว่า 8,000 บาท ส่วนมากมีหนี้สิน ร้อยละ 93.33 ไม่มีหนี้สิน ร้อยละ 3.33 จำนวนหนี้สินที่มีน้อยกว่า 50,000 บาท แหล่งเงินกู้มาจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 57.14 โดยมีวัตถุประสงค์การกู้เพื่อประกอบอาชีพ ร้อยละ 96.43 เกษตรกรมีเงินออม ร้อยละ 63.33 โดยมีเงินออมน้อยกว่า 50,000 บาท ร้อยละ 68.42 จำนวนสมาชิกในครอบครัว น้อยกว่า 3 คน ร้อยละ 30.00 แรงงานในครอบครัว น้อยกว่า 3 คน ร้อยละ 60.00 เกษตรกรรับข้อมูลข่าวสารจากโทรทัศน์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ร้อยละ 14.77 เท่ากัน

2. ผลการประเมินความรู้ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการก่อนและหลังการดำเนินการ

ผลการทดสอบความรู้ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการก่อนและหลังดำเนินการ พบว่า ก่อนดำเนินการเกษตรกรได้คะแนนต่ำสุด 5 คะแนนและสูงสุด 10 คะแนน โดยมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวม 7.63 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 50.89 และหลังดำเนินการเกษตรกรได้คะแนนต่ำสุด 9 คะแนนและสูงสุด 14 คะแนน โดยมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวม 11.23 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 74.89 โดยเกษตรกรมีความรู้หลังดำเนินการสูงกว่าก่อนดำเนินการ 3.60 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 24.00 ดังตารางที่ 4.16

ผลการเปรียบเทียบความรู้ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการก่อนและหลังการดำเนินการ พบว่า หลังดำเนินการเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีความรู้แตกต่างก่อนดำเนินการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) โดยหลังดำเนินการเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 11.23 คะแนน สูงกว่าก่อนการดำเนินโครงการที่มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 7.67 คะแนน

3. ผลการประเมินความคิดเห็นเกี่ยวกับเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม

3.1 ผลการประเมินความคิดเห็นเกี่ยวกับเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการก่อนและหลังดำเนินการ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการก่อนและหลังดำเนินการ มีค่าเฉลี่ยโดยรวมแตกต่างกัน โดยก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรกรมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยรวม 3.25 และหลังเข้าร่วมโครงการมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวม 3.95

3.2 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการก่อนและหลังดำเนินการ

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการก่อนและหลังการดำเนินการ พบว่า หลังดำเนินการเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีความคิดเห็นแตกต่าง

ก่อนดำเนินการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) โดยหลังดำเนินการเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีความคิดเห็น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 สูงกว่าก่อนการดำเนินโครงการที่มีความคิดเห็น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.25

4. ผลการประเมินการใช้สื่อและกิจกรรมของเกษตรกรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรยั่งยืน

ผลการประเมินการใช้สื่อและกิจกรรมในการส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรยั่งยืนของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีความคิดเห็นโดยรวม มีค่าเฉลี่ย 4.21 อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การเข้าร่วมโครงการนี้ท่านได้ประโยชน์จากความรู้เกษตรยั่งยืน มีความคิดเห็นมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.57 อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ กิจกรรมของโครงการเหมาะสมและสอดคล้องกับการเรียนรู้เกษตรยั่งยืน และเนื้อหาของโครงการเหมาะสมและสอดคล้องกับการเรียนรู้เกษตรยั่งยืนมีค่าเฉลี่ย 4.53 อยู่ในระดับมากที่สุดเท่ากัน ส่วนน้อยที่สุด คือ ความรู้ด้านเกษตรยั่งยืนที่ได้รับก่อนเข้าร่วมโครงการ มีค่าเฉลี่ย 2.70 อยู่ในระดับปานกลาง

5. ผลการประเมินการนำความรู้เกษตรยั่งยืนไปประยุกต์ใช้ของเกษตรกร

ผลการประเมินการนำความรู้เกษตรยั่งยืนไปประยุกต์ใช้ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีความคิดเห็นโดยรวม มีค่าเฉลี่ย 4.28 อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความรู้เกษตรยั่งยืนที่ได้รับสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ มีความคิดเห็นมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.46 อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ความรู้เกษตรยั่งยืนที่ได้รับสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำเกษตรได้ มีค่าเฉลี่ย 4.37 อยู่ในระดับมาก ส่วนน้อยที่สุด คือ ความรู้เกษตรยั่งยืนที่ได้รับสามารถรักษาสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชนได้ และความรู้เกษตรยั่งยืนที่ได้รับสามารถนำความรู้ไปเผยแพร่/ถ่ายทอดแก่บุคคลอื่นได้ มีค่าเฉลี่ย 4.13 อยู่ในระดับมากเท่ากัน

6. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อและกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรยั่งยืนของเกษตรกร

ผลการประเมินการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อและกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรยั่งยืนของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีความคิดเห็นโดยรวม มีค่าเฉลี่ย 4.15 อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินการ มีความคิดเห็นมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.24 อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา สาเหตุ และความต้องการ มีค่าเฉลี่ย 4.18 อยู่ในระดับมาก ส่วนน้อยที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล มีค่าเฉลี่ย 4.09 อยู่ในระดับมาก

อภิปรายผล

1. ผลการประเมินความรู้ของเยาวชนที่เข้าร่วมค่ายการเรียนรู้ในการพัฒนาสื่อในการส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรยั่งยืน

ผลการเปรียบเทียบความรู้ของเยาวชนที่เข้าร่วมค่ายการเรียนรู้ก่อนและหลังดำเนินการ พบว่า หลังดำเนินการเยาวชนที่เข้าร่วมค่ายการเรียนรู้มีความรู้แตกต่างก่อนดำเนินการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) โดยหลังดำเนินการเยาวชนที่เข้าร่วมค่ายการเรียนรู้มีคะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 11.93 คะแนน สูงกว่าก่อนการดำเนินโครงการที่มีคะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 7.27 คะแนน เนื่องจากค่ายการเรียนรู้มีการจัดหลักสูตรอย่างเป็นระบบและเหมาะสมกับผู้เข้าอบรมและเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ในการผลิตสื่อเพื่อการทำเกษตรยั่งยืนโดยเฉพาะจึงทำให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ Beach. (1980) กล่าวว่า สาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีคะแนนดีขึ้น อาจเนื่องมาจากเนื้อหาสาระหรือกิจกรรมของหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเน้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้เฉพาะอย่าง เฉพาะด้านตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้แล้วอย่างจำเพาะเจาะจง จึงทำให้โอกาสที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะบรรลุตามจุดมุ่งหมายจึงเป็นไปได้สูง สอดคล้องกับ ศลิษา ศัลยกำธร (2553) ที่กล่าวว่า หลักสูตรเป็นเครื่องมือให้การฝึกอบรมบรรลุเป้าหมาย ถ้าไม่มีหลักสูตรการฝึกอบรมจะไม่มีทางประสบความสำเร็จได้เลย

2. ผลการใช้สื่อและกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรยั่งยืนของเกษตรกร

2.1 ผลการเปรียบเทียบความรู้ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการก่อนและหลังการดำเนินการ

ผลการเปรียบเทียบความรู้ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการก่อนและหลังการดำเนินการ พบว่า หลังดำเนินการเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีความรู้แตกต่างก่อนดำเนินการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) โดยหลังดำเนินการเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีคะแนนเฉลี่ย 11.23 คะแนน สูงกว่าก่อนการดำเนินโครงการที่มีคะแนนเฉลี่ย 4.63 คะแนน ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเห็นว่าเกษตรยั่งยืนที่ได้รับจากสื่อและเข้าร่วมกิจกรรมสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพได้จริง และความรู้ที่ได้รับตรงกับความต้องการและความสนใจของตัวเกษตรกรเอง จึงทำให้เกษตรกรสามารถเรียนรู้ได้ดีขึ้น สอดคล้องกับ Knowlew (1978) อ้างถึงใน ศุภยุท ศาครบุตร (2549) ที่อธิบายไว้ว่า ความต้องการและความสนใจ (Need and Interests) ของผู้เรียนจะถูกชักจูงให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี ถ้าหากว่าความรู้นั้นตรงกับความต้องการและความสนใจในประสบการณ์ที่ผ่านมาและจะเกิดความพึงพอใจ เพราะฉะนั้นควรเริ่มต้นในสิ่งเหล่านี้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น

2.2 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการก่อนและหลังการดำเนินการ

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการก่อนและหลังการดำเนินการ พบว่า หลังดำเนินการเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีความคิดเห็นต่อเกษตรยั่งยืนแตกต่างก่อนดำเนินการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) โดยหลังดำเนินการเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีความ

คิดเห็นการทำเกษตรยั่งยืน มีค่าเฉลี่ย 3.95 สูงกว่าก่อนการดำเนินโครงการที่มีค่าเฉลี่ย 3.25 ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการทำให้เกษตรกรมีความคิดที่ดีต่อการทำเกษตรยั่งยืน สอดคล้องกับ พิษิต วรรณราช (2549) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงความคิด ทักษะและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทำให้เกิดขึ้นได้โดยการสร้างสถานการณ์ให้เกิดการมีส่วนร่วมในกลุ่มบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะกลุ่มที่บุคคลมีส่วนร่วมและกลุ่มที่เขาต้องการร่วมด้วย มีผลต่อความคิด ทักษะของบุคคลเป็นอย่างมาก การมีส่วนร่วมในการอภิปรายและการตัดสินใจของกลุ่ม จะช่วยแก้ไขการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงความคิด ทักษะใหม่ ถ้ากลุ่มตัดสินใจที่จะยอมรับความคิด ทักษะใหม่ สมาชิกในกลุ่มก็จะยอมรับความคิด ทักษะดีนั้นด้วย และถ้าบุคคลเปลี่ยนกลุ่มอ้างอิงความคิด ทักษะดีของบุคคลนั้นก็เปลี่ยนแปลงตามกลุ่มไปด้วย

2.3 ผลการประเมินการใช้สื่อและกิจกรรมของเกษตรกรในการส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรยั่งยืน

ผลการประเมินของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีความคิดเห็นโดยรวม มีค่าเฉลี่ย 4.21 อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การเข้าร่วมโครงการนี้ เกษตรกรได้ประโยชน์จากความรู้เกษตรยั่งยืน มีความคิดเห็นมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.57 อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ กิจกรรมของโครงการเหมาะสมและสอดคล้องกับการเรียนรู้เกษตรยั่งยืน และเนื้อหาของโครงการเหมาะสมและสอดคล้องกับการเรียนรู้เกษตรยั่งยืนมีค่าเฉลี่ย 4.53 อยู่ในระดับมากที่สุดเท่ากัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเกษตรกรมีความสนใจในการทำเกษตรยั่งยืนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของตนเอง ถึงทำให้มีความคิดเห็นต่อการใช้สื่อและกิจกรรมในการส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรยั่งยืนอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ แคลปเปอร์ (Klapper, 1960 อ้างใน ศิวัช จันทนาสุภาภรณ์, 2554) ที่กล่าวว่า การเลือกให้ความสนใจ (Selective Attention) บุคคลมีแนวโน้มที่จะเลือกให้ความสนใจสารจากแหล่งข่าวใดแหล่งหนึ่ง โดยมักเลือกตามความคิดเห็น ความสนใจของตน เพื่อสนับสนุนทัศนคติ และความเชื่อดั้งเดิมของบุคคลนั้น ๆ และหลีกเลี่ยงข่าวสารที่ไม่สอดคล้องกับความรู้ความเข้าใจหรือทัศนคติเดิมที่มีอยู่แล้ว และมีแนวโน้มแสวงหาข่าวสารที่สนับสนุนการตัดสินใจนั้น (Reinforcement Information) มากกว่าที่จะแสวงหาข่าวสารที่ขัดแย้งกับสิ่งที่กระทำลงไป (Reinforcement Information) มากกว่าที่จะแสวงหาข่าวสารที่ขัดแย้งกับสิ่งที่กระทำลงไป

2.4 ผลการประเมินการนำความรู้เกษตรยั่งยืนไปประยุกต์ใช้ของเกษตรกร

ผลการประเมินการนำความรู้เกษตรยั่งยืนไปประยุกต์ใช้ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีความคิดเห็นโดยรวม มีค่าเฉลี่ย 4.28 อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความรู้เกษตรยั่งยืนที่ได้รับสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ มีความคิดเห็นมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.46 อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ความรู้เกษตรยั่งยืนที่ได้รับสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำเกษตรได้ มีค่าเฉลี่ย 4.37 อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรเห็นว่าการทำเกษตรยั่งยืนสามารถนำไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวันได้และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนจึงทำให้เกษตรกรนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับ Bloom (1959) กล่าวว่า การที่บุคคลได้เกิดการเรียนรู้ทั้งในด้านความคิด

ความเข้าใจ และเกิดความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ความสนใจด้วย แล้วได้นำเอาสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปฏิบัติ จึงทำให้เกิดความชำนาญมากขึ้น

2.5 ผลการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อและกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรกรยั่งยืนของเกษตรกร

ผลการประเมินการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อและกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรกรยั่งยืนของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีความคิดเห็น มีค่าเฉลี่ย 4.15 อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินการ มีความคิดเห็นมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.24 รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา สาเหตุ และความต้องการ มีค่าเฉลี่ย 4.18 ส่วนน้อยที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล มีค่าเฉลี่ย 4.09 ทั้งนี้เนื่องเกษตรกรในชุมชนเกาะโพธิ์มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย พออยู่พอกิน และมีความผูกพันกับชุมชนมาอย่างยาวนาน จึงทำให้มีความความพร้อมและเต็มใจในการมีส่วนร่วมตั้งแต่ร่วมในการค้นหาปัญหา สาเหตุ และความต้องการ ร่วมในการตัดสินใจ ร่วมในการวางแผนและดำเนินการ และร่วมในการติดตามและประเมินผล สอดคล้องกับ สิทธิโชค เดชภิบาล (2554) ที่กล่าวว่า เงื่อนไขการมีส่วนร่วมที่สำคัญ คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาชนนั้นจะต้องเกิดจากความพร้อม ความเต็มใจ ความรู้สึกผูกพันกับท้องถิ่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความกระตือรือร้นของประชาชนที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนตนเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการพัฒนาสื่อและกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้การทำเกษตรยั่งยืนแบบมีส่วนร่วมของเยาวชนและเกษตรกร ตำบลเกาะโพธิ์ อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. การส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรกรยั่งยืนควรให้เกษตรกรมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน
2. ชุมชนเกาะโพธิ์ควรมีการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง ทั้งทางด้านการบริหารจัดการ และการพัฒนาบุคลากร เพื่อให้ทันต่อสภาวะการณ์ในปัจจุบัน และพัฒนาให้ชุมชนมีความมั่นคงยิ่งขึ้น

ปัญหา อุปสรรค และสิ่งที่ต้องปรับปรุงในกระบวนการดำเนินงาน

ปัญหาและอุปสรรคเงื่อนไขของความสำเร็จในการใช้กระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมในการเรียนรู้การทำเกษตรยั่งยืนของเยาวชนและเกษตรกร ควรคำนึงถึงความแตกต่างปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ การศึกษารายได้ ภาระหน้าที่ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวเป็นตัวแปรที่สำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เกษตรกรยั่งยืน นอกจากนี้ควรมีการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทำให้เกษตรกรรู้สึกเป็นเจ้าของหรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมนั้น ๆ ให้มากขึ้น เพื่อให้การทำกิจกรรมต่าง ๆ สามารถบรรลุผลและเป็นไปตามความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาการสร้างความเข้มแข็ง และแนวทางการจัดการชุมชนในการทำเกษตรยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนเกาะโพธิ์ อำเภopakพลี จังหวัดนครนายก เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกของการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และการบริหารจัดการตนเองของชุมชนในการทำเกษตรยั่งยืน สำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติให้กับชุมชนอื่นนำไปประยุกต์ใช้ต่อไป

2. ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการส่งเสริมการเรียนรู้การทำเกษตรยั่งยืนในตำบลเกาะโพธิ์ อำเภopakพลี จังหวัดนครนายก